

Samen opleiden met het voortgezet speciaal onderwijs

Hoe kan de expertise van docenten uit het voortgezet speciaal onderwijs (vso) worden ingezet om studenten en startende leraren beter toe te rusten om passend onderwijs uit te voeren? Deze onderzoeksvraag staat centraal in het project "Past passend onderwijs in het curriculum van de grootstedelijke tweedegraads lerarenopleidingen?" van het onderzoeksproject Urban Education 2019, een initiatief van de Faculteit Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Het doel van het onderzoek is de lerarenopleidingen van de HvA inzicht te geven hoe zij beter kunnen aansluiten op het uitvoeren van passend onderwijs in de beroepspraktijk van de Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs. De opbrengsten zijn daarom ook heel relevant voor partnerschappen Samen Opleiden. Karen Slot, projectleider Onderzoek Passend Onderwijs van tweedegraads lerarenopleidingen aan de HvA, vertelt over de eerste resultaten van het onderzoek.

In de eerste deelstudie is onder andere verkend welke activiteiten en handelingen leraren uit het vso, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen belangrijk vinden voor het onderwijs waarin zij werkzaam zijn. De focus werd gelegd op het verkennen van het handelingsrepertoire voor studenten en startende docenten in het primaire proces. Leraren van elf scholen in Amsterdam voor voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen hebben meegedaan aan het onderzoek. Tegelijkertijd met deze deelstudie zijn studenten van de lerarenopleidingen om hun mening gevraagd over stages in het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen.

Enkele Amsterdamse scholen vormen een tussenvoorziening. Dit is onderwijsaanbod voor leerlingen die vanwege hun ondersteuningsbehoefte tijdelijk een plaats krijgen buiten het regulier voortgezet onderwijs, om later weer terug te keren in het regulier onderwijs. Ook is het een voorziening voor leerlingen die doorstromen van het regulier onderwijs naar het voortgezet speciaal onderwijs.

Een handelingsrepertoire voor het bieden van passend onderwijs

Partnerschappen Samen Opleiden leiden aanstaande leraren voor een groot deel op de werkplek op. Passend onderwijs maakt een belangrijk deel uit van die leer- en werkcontext. Uit onderzoek blijkt echter dat studenten zich niet goed toegerust voelen voor het uitvoeren van passend onderwijs.

Het komt weinig aan bod op de lerarenopleiding, en ook het werkplekleren geeft weinig handvatten voor het handelingsrepertoire gericht op het bieden van passend onderwijs. Karen Slot praat daarover met leraren in opleiding. Ze vertelt: “Mijn studenten geven aan dat ze graag beter voorbereid willen worden op het werken met leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte, en zich op de opleiding willen verdiepen in de problematiek van deze leerlingen.” Het beter toerusten van leraren in opleiding op het uitvoeren van passend onderwijs, daar wil Karen, met het onderzoek en het daar uit volgende advies aan de lerarenopleidingen van de HvA, een bijdrage aan leveren. De opbrengsten van het onderzoek zijn ook relevant voor partnerschappen Samen Opleiden. Karen doet daarom een oproep aan partnerschappen: “Zoek de samenwerking op met het voortgezet speciaal onderwijs – een bron van kennis en expertise in het omgaan met leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte.”

Kennis en expertise uit het voortgezet speciaal onderwijs

Die kennis en expertise kwamen duidelijk naar voren uit de gesprekken met leraren uit het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen, in het kader van het onderzoek. “Daaruit destilleerden we belangrijke handvatten voor aanstaand leraren om beter toegerust te zijn op passend onderwijs.”, vertelt Karen. Een warme relatie met de individuele leerling blijkt heel belangrijk: persoonlijke aandacht geven, waardering uitspreken naar leerlingen, ondersteunen om een positief zelfbeeld te ontwikkelen door leerlingen en hen leren omgaan met hun beperkingen. Volgens 60% van de respondenten is 'het bevorderen van geloof in eigen kunnen van de leerlingen en het benoemen van wat goed gaat' een van de belangrijkste uitgangspunten voor werken met leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte.

Maar hoe kunnen leraren in opleiding dergelijke vaardigheden ontwikkelen? Scholen voor voortgezet speciaal onderwijs participeren namelijk nog te weinig in opleidingsscholen. Weinig studenten aan de lerarenopleiding maken kennis met het vso. Karen vertelt dat, in lijn met haar oproep om de samenwerking met het vso op te zoeken, de geïnterviewde leraren concrete suggesties deelden. Zet docenten uit het vso in als gastdocent bij de lerarenopleidingen, laat studenten korte of lange (reguliere) stages lopen in het vso. Op die manier maken aanstaande leraren kennis met het benodigde handelingsrepertoire en leren ze meer over leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte

Een opdracht aan partnerschappen

Karen nodigt partnerschappen Samen Opleiden dus uit om de handschoen op te pakken. Aan partnerschappen de opdracht om te verkennen of er meer samenwerking mogelijk is tussen het regulier voortgezet onderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs en de lerarenopleidingen.

Dit met het doel zowel om aanstaand leraren beter toe te rusten voor het uitvoeren van passend onderwijs als ze aan te trekken om te gaan werken in het voortgezet speciaal onderwijs. Het vso kan van grote waarde zijn als partner in een opleidingsschool. Wanneer binnen een partnerschap wordt gewerkt aan een gezamenlijk curriculum, kan het werken met leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte een thema zijn.

Leraren uit het vso inzetten

Hoe kunnen partnerschappen de samenwerking met het vso een plek geven in het samen opleiden? Voor het antwoord op deze vraag putte Karen uit zowel gesprekken met leraren uit het voortgezet speciaal onderwijs, studenten van de lerarenopleiding als uit eerder onderzoek. Op een schoollocatie van het voortgezet speciaal onderwijs kan een student een ondersteunende rol uitvoeren bij de begeleiding van leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte. Leraren uit het voortgezet speciaal onderwijs kunnen hun ervaringen delen met de lerarenopleidingen, bijvoorbeeld tijdens gastcolleges op het instituut, ze kunnen kennismakingsbijeenkomsten organiseren voor lerarenopleiders en studenten. Veel geïnterviewde leraren gaven aan daar heel graag aan mee te werken.

Opleidingsscholen kunnen leraren uit het vso op andere partnerscholen inzetten als lerarenopleider, bijvoorbeeld door colleges te laten geven over passend onderwijs, differentiëren en werken met leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte. Door de samenwerking met het vso te versterken, kunnen studenten aan lerarenopleidingen kennismaken met de uitdagingen die het uitvoeren van het passend onderwijs met zich meebrengt. Wat levert het op? Studenten ervaren wat passend onderwijs oplevert en leren de leefwereld van de leerlingen in het vso kennen. Ze leren over de achtergrond van gedragsproblemen.

Het vervolg in 2020

De opbrengsten van de eerste deelstudie van het onderzoeksproject geven dus al veel voeding voor gesprek, ook over de samenwerking van partnerschappen Samen opleiden met het voortgezet speciaal onderwijs. Met de opbrengsten worden aanbevelingen gedaan voor het programma van de lerarenopleidingen van de HvA. In 2020 worden de inzichten uit de eerste deelstudie verder geconcretiseerd. Daaruit volgt een tweede deelstudie, welke bestaat uit verschillende deelvragen zoals: Welke vaardigheden zijn nodig? Welke houding is nodig? Welke kennis is nodig? Deze vragen worden voorgelegd aan begeleiders passend onderwijs, die een rol spelen in de scholen in Amsterdam. “Tegelijkertijd voeren we interviews en focusgroepen uit met studenten en lerarenopleiders.”, vertelt Karen.

De opbrengsten van de eerste deelstudie dienen als input voor een gezamenlijk programma van de Faculteit Onderwijs en Opvoeding van de HvA, zowel voor de opleiding pedagogiek als de tweedegraads lerarenopleidingen, over leerlingen met een specifieke onderwijsvraag en/of ondersteuningsbehoefte. In het programma wordt gezorgd voor een koppeling tussen theorie en de praktijk, en dus tussen de opleiding en de leerwerkplek. “Ook”, voegt Karen toe, “beogen we samen met studenten en schoollocaties van enkele opleidingsscholen een kaartspel te ontwikkelen. Het spel is ondersteunend aan het programma dat op dit moment wordt aangeboden bij de tweedegraads opleidingen over leerlingen met een specifieke onderwijsvraag en/of ondersteuningsbehoefte.”